

V době velikých pokusů, v době střetnutí vědomých a podvědomých sil, v době nutných sociálních převratů *puď originality — originality mučivé* — vyznačuje vždy celou generaci nástupnou. *Surrealismus, suridealismus, poetismus, axismus*. Je to doba jisté a nutné umělecké krize, mluveno nietzscheovsky: chaosu, který zde musí být, aby se z něho zrodila zářící hvězda. *Který z ismů?* Počíná se buď negací umění, nebo vzkříšením a vyhrabáváním mrtvých, nebo vzory. Ale vzory si obyčejně bereme, když sami vzornými nejsme. Vede to vždy k vyhrabávání mrtvol, což je nezdravo a nebezpečno, směřujíc k patologickým uzávěrům normality. Literatura a umění vůbec škodí, poněvadž je usmrcuje svou mrtvou originalitou. Pošetilí starci bývají vždy jati touto hrobnickou touhou, stávajíce se hrobníky sebe samých. Běda době, již vládnou tito starci s dlouhými prsty tichých hyen. Křísit mrtvé a uzdravovat nemocné, nevím, je-li nezdravo a nebezpečno potud, pokud vám nehrozí nebezpečí, že tito vzkříšení mrtví a uzdravení nemocní vás neukamenují a neukřížují. Předpokládá vždy zázrak a dovednost svých kouzel. Je imitací vlastní originality. Křísíme: 1. *abychom ukázali svou sílu* a stali se proroky svých idejí, *abychom sugesci své kouzelné dovednosti vyvraceli nutné*, 2. *abychom ukázali svou slabost* svým opřením se o mrtvé-vzkříšené. Kdyby Kristus nevstal z mrtvých, byl by to největší zázrak, který bychom oslavovali. Ale Kristus ukázal

svou slabost, opřev se o mrtvého kouzelníka. Mrtví již nesmí dělat zázraků, i kdyby k nim byli zavázáni předpoklady celku. V tom jsou originální, že dovedou popřít sebe. Ano, popírání je nejlepší zárukou kladu. Předpokládá vždy kritiku sebe a celku, útočnost, dravost, zdravost, čistotu. Ale hrozí mu nebezpečí spekulace, dogmaticnosti, metafyzického nástupu nebo — zřetelněji mluveno — nebezpečí předchozího, věci dřívější, negace. To byla doba nedávná, doba prudkého nástupu moderní umělecké generace, doba zdravé negace a destrukce, doba přesvědčující a věšticí *konec umění. Futurismus: L'arte tende fatalmente al proprio annullamento* (Sofici). *Poetismus* (před konečnou svou formulací.): Buď bude umění proletářské, nebo nebude umění vůbec. Nové umění přestane být uměním (Erenburg). Ale umělecká díla více nebo méně zdařilá přesvědčovala nás o opaku. Diktáty: Nebude se malovat aj. měly za následek, že jsme dvě nebo tři hodiny zase procházeli salóny a bazary nového umění. Všechny tyto výkřiky byly přehnaným signálem k zoufalé beznadějnosti nad existencí umění. V této době umělecké krize vystupuje útočná skupina moderních spisovatelů-axistů, kteří bleskovými přednáškami před širokým publikem manifestují svůj nejužší kontakt se životem. V zájmu umění popírají umění samo, byt i neslo název moderní. Negují a negují správně a zdravě. Manifestují svým krajním *artismem*, jenž popírá jakoukoliv dokonalost a oprávněnost počínání jich samých. Věříme příliš v život a jsme jako leydenské láhve nabíjení jeho dynamičností, než bychom zapřeli svou nemohoucnost reprodukovat jej. Majíce zdravý poměr k věcem, světu a sobě, zdravou *filosofii psiny a paradoxismus prostoty*, jenž dovoluje nám revidovat a negovat vše, i sebe, jsme krajně *skeptičtí*, neboť často umíráme za věc, které jsme již dávno přestali věřit. Jako nemůže být pro muže nic hroznějšího, než přistihne-li se sám, jak žvaní, praví jeden severský filosof, tak nemůže být pro člověka nic nebásničtějšího, než domnívá-li se být básníkem. Kdyby se lidé domnívali být ichtyosaury nebo Marťany, byla by to jistě básničtější představa nežli tato prozaická představa

být básníkem. Zvykli jsme si příliš na něco, čemu se říká umění a co lidstvo je nuceno valit před sebou jako Sisýfův balvan, zvykli jsme si příliš na to vidět a hledat na věcech vše básnické, místo abychom na nich nalézali nebásnické. Ptali jsme se, má-li se umění vzít v úvahu ve veselém vývoji zítřka, a svět se točil... a obecnost mělo na vůli otočit se buď k Umění nebo Gargantuovi, kterému se stane umění příjemnějším než žluté housátko. Tento experiment s obecností měl za následek to, že axismus stanovil 1. jediný a zdravý poměr lidu k umění „Panem et circenses“, nebo jinými slovy to, že lidu do umění nic není, 2. že lid má daleko konkrétnější a hmotnější zájmy než zájmy umělecké, že zdravě naplňuje základní materialistickou poučku „Primum vivere, deinde philosophari“, přestože mnozí teoretici umění přesvědčovali o opaku, 3. že jakmile začal do umění mluvit lid, ukazoval vždy své nelidové, své umělé umělecké — a to umělecké ve špatném slova smyslu — sociální kýče. Tak axismus v době umělecké krize a anarchie svým skeptickým nihilismem, zdravým svou účinností, a negujícími tendencemi vyčistil terén a na vyčištěném poli objevuje opět umění, zbavené veškeré tendenčnosti a funkcionality, kromě jediné jeho funkce: dojímat a rozšiřovat senzibilitu, zvyšovat citovou a životní aktivitu krajně, ekonomicky plně. Nejužší a nejširší kontakt s realitou, životem podmínil axismus jako směr krajně artistický. Tím nestaví se do povýšené pózy „božského poslání umělce“, ale staví se proti spekulativním a falešným heslům naturalismu a realismu v umění, ať bere na sebe moderní nátěr futuristického symbolismu, nebo strojeného romantismu; vstupuje do širokého proudu života, do jeho poutavého okruhu moderních potřeb a produktů, chce využít a být využit krajně ekonomicky, vědecky, umění v životě, nespekulativně. *Artismus* podmíněný zákonem společenské ekonomie a dělby práce. *Relativismus dneška* charakterizující nekonečnou proměnnost věcí, variabilita celku, mžiková proměnnost předmětů, živoucí svou nestálostí, doba obrovských pokroků a vynálezů, jepicovitých právě svým otevřením širokých obzorů nových možností a kombinací, tato

doba, která stvořila z nás *moderní Rousseauovy civilizace*, podmiňuje axismus jako *umělecký směr krajně a čistě experimentální*. Vztah mezi věcmi a předměty v životě, jejich účín na sebe určen jest experimentem, jenž stává se základem celé teorie axismu—*axologie*. To ostatně jsou poučky všech konkrétních a praktických věd, zaručujících vrcholnou jistotu, ekonomii, další vývoj, pokroky a vynálezy. Matematika, toť základ Nového zákona ekonomie a krásy, matematika v rukou vědců, základ kázně, řádu, jistoty a sebevědomí! Moderní doba pestrá svou rozmanitostí a mnohoslibností reality vykrajující hvězdy na nebi našeho snění, v kaleidoskopické roztržitosti věcí, charakteristická svou nestálostí poměrů, světem, jenž horečně je zachraňuje, a světem, jenž chladně buduje, nervózní, vytvořila uprostřed civilizačních vymožeností člověka ekonomického v lyrickém výběru věcí — dojmů. To nezůstalo jistě bez vlivu na umění, jehož jistá odvětví určitou dobu a dosud vlivem vnějších poměrů trpí křečí a jako by na určitý čas odumřela, což neznamená ještě konec umění, neboť tisíciletý zvyk se tak lehce neodstraní — má železnou košili. V této době přísné vlády, jediné účasti, exponování a zaměstnání lidského intelektu, v této době krajního racionalismu, v níž citová stránka, stránka instinktů odumírá či lépe spěje k svému racionálnímu zintenzivnění, axismus zdůrazňuje tuto citovou funkci umění a počítaje s krajně intelektuálním a racionalistickým zájmem a založením moderního člověka, experimentuje:

1. Základní funkce umění a jeho odvětví, základní energie (citová, intelektuální), vynaložená člověkem k absorpci uměleckých faktů a efektů, se neztrácí, ale ušetří a zachová. Nové prostředky pozměňují a transformují jeho funkci z dřívějšího místa estetické účinnosti na jiné, novými prostředky ušetří se vynaložená energie uměleckých konzumentů. Světlo v bohaté a potenciální účinnosti s celým svým strojovým moderním aparátem kombinací nezůstane bez vlivu na malířství, jež nutně opustí pole tabulového obrazu, aby nezemřelo v jeho dřevěném rámci, na poezii, jež fušujíc s ma-

lířtvím ocitla se ve stejné krizi jako ono, fotografii, jež působila na malířství, a konečně film, jenž pozměňoval vše. (Než to jen stručně, neboť precizní a propracované údaje, příklady a referáty přinesou jednotlivé axistické laboratoře básnické, malířské, filmové atd.)

2. Moderní člověk ekonomický a racionalistický, plně zaměstnaný prací v zájmu zodpovědnosti vůči celku, v zájmu kázně, řádu a pořádku, zaměstnává se v umění jen svým zrakem a sluchem, tj. věcmi, jež zaměstnávají jenom tyto smysly a jež jej cele nezdržují a v podstatě přes tuto vnějškovost zaujetí mají stejné a plné estetické účinky. To doplňuje předešlé a svědčí a zaručuje existenci umění a jeho odvětví po náležitém a účelném jich roztřídění. (Básně, jež přehlédnete a přečtete přes korzo, světelné reklamy boulevardu des Italiens, „Citroën“ Eiffelky, koncerty, jež poslechnete rádiem při pětiminutové přesnídávce v kanceláři.) Snad bude nutno opět pro poezii pracovat v laboratořích se slovem a hlásat návrat ke slovu, ale ne alchymisticky, neboť to vede vždy k recitaci a patetičnosti, ale experimentálně a vědecky — k nové lyrice. *Nová estetika* — můžeme-li o ní mluvit jako o protikladu k estetice dosavadní, již škrtáme a zavrhuje jako spekulativní, normativní, metafyzickou, čpící psychologismem, vedoucí jenom do Akademií věd a umění a k suchým katedrám universit, a ne do středu potřeb života, mrtvou svými abstraktními problémy — má otevřeno široké pole činnosti, stávajíc se *sociologií umění*, pokud vysvětluje umělecké zjevy a fakty jako fakty společenských a životních potřeb z vnějších příčin, z technicko-hospodářského základu, a vlastní vědou, estetikou, pokud nepředpisuje, ale konstatuje a popisuje účín uměleckých faktů (tvarů, forem) v jich krajní účelnosti a životní funkci. Neboť nás stejně zajímá elegantní tvar ruky v kožené rukavičce této slečny, jako hedvábný kapesníček, jež zastrkuje nám do náprsní kapsičky, móda a sport stejně jako pokusy Man Rayovy a architektura Ze Corbusiera, básně Apollinairovy jako elegantní skok o tyči a moderní tanec, Florida, Chesterton stejně jako žurnalistická sen-

zace a lokálka, obrazy Picassovy stejně jako nabarvené rty pařížských děvčátek, váš *celý život a vaše potřeby stejně jako naše umění*.

(Axism, buletin A, 1925)